

**За
ЛОНДОН**

**ЧАРЛС
ДИКЕНС**

© **Charles Dickens**
ON London

© Жана Тотева, превод, 2015 г.

© Людмил Веселинов, корица, 2015 г.

© Книгоиздателска къща „Труд“, 2015 г.

ISBN 978-954-398-390-2

С В Е Т О В Н А
К Л А С И К А

За ЛОНДОН

**ЧАРЛС
ДИКЕНС**

Превод от английски
Жана Тотева

Книгоиздателска къща **tryst**, 2015

ВЪВЕДЕНИЕ

Чарлс Дикенс без Лондон просто не би бил Чарлс Дикенс. Градът подsigурява на писателя постоянен извор на материал, бликащ от виталност, живот, пороци, хора от всякакъв тип и най-вече сюжети. Лондон е неговата муза, той му предоставя реалната среда, в която Дикенс развива своите измислени приключения, но освен това го и вдъхновява и предизвиква като автор. Огромната метрополия му дава възможност едновременно за сюжети и авантюри, въздейства му и го блазни, но заедно с това конфронтира идеалистичния му светоглед с несекващите престъпления, нищета и мизерия – Лондон кара Дикенс да порасне.

Той е съществена част не само от творбите му, но и от ежедневиия му живот. Дикенс идва в града за първи път, когато е едва на три години, и освен петте години, прекарани в Чатъм, остава в Лондон до четиридесет и четири годишна възраст. Градът изгражда житейския му опит – от неговото тежко и покрито с позор детство, когато е въдворен на работа във ваксаджийската фабрика „Уорън“*, после в ранната му

* Баща му, заедно с цялото им семейство, е вкаран в затвор за дължници, а малкият Чарлс Дикенс е принуден да работи в тази фабрика – бел. прев.

кариера като чиновник в адвокатска кантора и парламентарен репортер, преди да намери призванието си като автор и издател. Много се е говорило, може би прекалено много, за значението на ваксаджийската фабрика и влиянието ѝ върху младия Дикенс, но едно нещо, което със сигурност е вярно, е фактът, че там той придобива способността да оцелява в града, който безкомпромисно нахлува в идеалите на едно дете. Благодарение на това в творбите, които са събрани тук, можем да видим контраста между чудесата, оставящи ни зашеметени от изумление, и циничното наблюдение – защото, както Лондон ни показва едновременно архитектурни чудеса и бордеи, крупни бизнесмени и просяци, монарси и убийци, така и Дикенс ни предлага една уникална схизма на оптимизъм и песимизъм. Той вижда и най-доброто, и най-лошото в хората. Той пише за ужасите, злодействата и престъпленията в обществото, но същевременно се оттегля в своята фантастична визия за заобикалящия го свят.

Това фантастично отношение при Дикенс може да се види най-добре в начина, по който той представя Лондон като човешко същество. За него градът е нещо много повече от тухли и хоросан; той е жив организъм, със своя собствена индивидуалност и мнения; чувствително, съзнателно същество, наблюдаващо внимателно семейството на своите обитатели. В откъса „Сърцето на Лондон“ от „Часовника на мастър Хъмфри“ (1841) Дикенс показва града като майка, грижеща се за децата си, и заедно с това апелира към жителите му също да се грижат един за друг като едно голямо семейство. По най-различни

начини тук е показано разделението на града, такова, каквото Дикенс го вижда – великолепие и блясъкът на Лондон, помрачени от окаяното положение на най-бедните му жители.

Интересно е да видим светогледа на по-младия Дикенс в откъса „Как се загубих“ (1853). Възрастният писател си припомня начина, по който е възприемал Лондон в детството си, и разкрива, че е бил омаян от града още от най-ранна възраст, когато е наблюдавал хората край себе си и е реагирал на неодошевените обекти като на живи същества, които го гледат, говорят му и му разказват своите собствени истории. Той признава, че е бил в плен на въображението си, и изказва предположението, че това негово пътешествие из Лондон е било замислено като средство да се „обуздае [неговият] романтичен плам“ и да го въведе в реалността, като му покаже истинската картина на града от неговите детски фантазии. Детето обръква факти с художествената измислица и затова Лондон представлява за него изследователско поле, пълно с приключения, в което присъстват Синдбад Мореплавателя и великани, които се притайват зад ъгъла. Възрастният Дикенс се чуди на наивността на своя по-млад Аз, но същевременно съжалява, че е загубил невинността си.

Със съзряването си Дикенс започва да балансира своето въображаемо виждане за света край себе си с израсналото съзнание за неправдите и нищетата на града. Ранните му творби, писани под псевдонима Боз, са комбинация от мрачни размишления и комични измислици. В „Пивници“ (1835) и в „Скотланд ярд“ (1836) той се подиграва на повърхността и

плиткоумието, проявявани при модернизирването на традиционните райони, и превръщането им в модни градски средища. Но както тук, така и в „Seven Dials“ (1837) той постоянно се движи между възхваляването на виталността на хората и съжалението към техния окаян живот или пък остро критикува порочните аспекти в техните характери, формирани както от възпитанието, така и от средата им. Той често се разкъсва между смеха и съжалението към своите събратя лондончани; невинното детско схващане за света, което винаги остава в сърцето му, едновременно го откъсва от себеподобните му и го насърчава да ги приеме. Той се възхищава на масите, на хората от народа като цяло, но често критикува остро отделния индивид.

Важно е обаче да не забравяме, че при всичките му добри намерения Дикенс все пак използва своите наблюдения и за да постигне слава и благосъстояние. Есетата в „Скици от Боз“ са само първите от многото, които той ще напише за Лондон и за жителите му, служещи му като готов материал за комедия – както реална, така и доизмислена. При всичките му проповеди за пороците на човека в Дикенс винаги надделява разказвачът на истории и ние неизменно можем да видим как той насища ежедневието с художествената измислица, с фантастичното. В „Безлюден град“ (1863) той използва монотонната среда на пустите църковни гробища в Лондон, за да покаже потенциала, който те имат като място на живот, на любов и на отчаяние. Неговият триумф се изразява в това да покаже на всички читатели чудесата на градския свят, които до този момент те са приемали за даденост.

Колоритните есета на Дикенс за ежедневието тра- сират пътя му към голямото художествено творчест- во. В „Хрониките на великана“ (1840) ние вече ясно виждаме как неговите познания за Лондон и любовта му към града се комбинират с уменията му на раз- казвач. Хрониките първоначално са били замислени като серия, която е трябвало да се появява спорадич- но в поредицата „Часовникът на мастър Хамфри“, но слабите продажби карат Дикенс да промени подхода си към списанието и да се насочи към по-дълги произ- ведения. Това е причината да разполагаме единстве- но с въведението към Хрониките и първата приказка, която ни дава представа какво би могъл да направи Дикенс, ако би последвал оригиналния си замисъл да разказва истории от миналото на града. Великаните, разказващи хрониките, са същите, които той вижда и на които се диви и чуди в „Как се загубих“. Идеята за духове – пазители на града, наблюдаващи лондон- ските граждани, резонира със „Сърцето на Лондон“. Типовете характери и масовите сцени са построени върху ескизите, написани под псевдонима Боз. В при- казката за великаните Дикенс буквално използва гра- да като жив вдъхновител и го превръща във фокус на Хрониките. Главният герой Джо Тодихай първоначал- но е разочарован от града и остава с впечатлението, че „Лондон е мрачно, безрадостно и самотно място“. И все пак неговите срещи с великаните (ако биха продължили) обещават да го просветлят за чудесата, скрити в метрополиса. Това произведение възплъщава влиянието, което градът оказва върху творчеството на Дикенс като извор на вдъхновение с инспириращи- те истории, идеи и характери, които му предоставя.

Като дете и младеж Дикенс се учудва на метрополи- са и се наслаждава на неговите странности, но с възраст- та и съзряването неизбежно се уморява и това отноше- ние се отразява и в творбите му. В „Нощни разходки“ (1860), където описва множество си среднощни скитал- чества, към които го е тласкало безсънието, появило се вследствие на смъртта на баща му, Дикенс разсъждава за тъмната душа на града. Там, където някога е стоя- ло детето и с трескаво любопитство се е оглеждало за Синдбад Мореплавателя и за великаните, възрастният Дикенс бяга от обществото, наднича в театрите, след като публиката ги е напуснала, среща се с пияници и броди по улиците, обзет от мисли за престъпления и грехове. Дори и тук обаче, макар да се фокусира върху по-мрачната страна на града, проблясва фантазията на Дикенс и той насища с дух на романтизъм празните, пусти сцени с предположенията си за магия и чудеса. Той знае „къде да намери Порок и Нещастие от всяка- къв вид, стига да поиска, но те са скрити от човешкия взор“. Той познава много добре тъмното сърце на Лон- дон, но го отбягва. Неговата любов към града не е по- родена от наивността; той е съвсем наясно с грозните му страни и го приема въпреки тях, а не е в неведение за тях. В крайна сметка това, което ние получаваме от връзката на Дикенс с Лондон, са множество творби, резониращи с непосредственото обкръжение на писа- теля, на опита на един човек да примири ежедневиия живот със своите собствени въображаеми търсения, за да осъществи срещата на своите наблюдения върху безплатието, със своята вяра в човечеството.

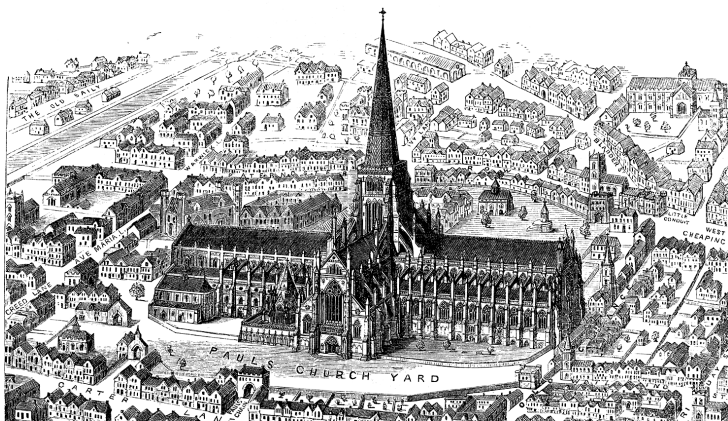
От английския издател

СЪРЦЕТО НА ЛОНДОН

Срещу нас през вятъра долетя далечният, дълбок звън на камбаната на „Сейнт Пол“, докато отброяваше дванайсетия час в полунощ. Бях ходил да видя часовника там само преди няколко дни и не можех да се сдържа да не им разкажа каква идея ми хрумна за него.

Платих си входната такса от два пенса на един от касиерите, които седяха вътре в Храма, и след като се повъртях малко насам-натам, се отнесох във върволица от мисли, които само едно такова място може да събуди. Закрачих по отекващите камъни като мо-

Катедралата „Сейнт Пол“ – изглед от 1561 г.

нах, чийто свят е целият затворен между тези стени. Като погледнах нагоре, във високия купол, не можах да не се запитам, какви са били мислите на онзи, чийто гений е издигнал тази могъща грамада, когато и последният малък дървен клин е бил занитен, и последният пирон е бил забит в гнездото си за векове напред; когато звънът на чуковете и жуженето на оживените гласове са изчезнали, и Великото мълчание, което дългите години дейна шумотевица са помогнали да се създаде, се е възцарило необезпокоявано наоколо? Сигурно си е мислил, както аз сега, за своето творение и се е загубил в неговата необятност. Не можех да реша дали размишленията му са го изпълнили с усещане за величие, или за незначителност; но като се сетих колко дълго време е отнело издигането на сградата, колко малко е пространството дори между най-отдалечените ѝ части, колко кратък срок са имали той или който и да е от онези, които са си дали труд да запомнят името му, да живеят, за да ѝ се наслаждават, или просто да научат за нейното съществуване, си го представих по-скоро меланхоличен, отколкото горд, много меланхоличен човек, който гледа с жал на работата, която е свършил. С тези мисли в главата започнах да се изкачвам, почти несъзнателно, по редицата стъпала, водещи до няколкото чудеса на сградата, и се озовах пред бариера, с друг касиер пред нея, който попита какво точно бих предпочел да видя. Имаше каменна галерия, каза той, и шептяща галерия, и геометрично стълбище, и стая с макети и часовник... Часовникът е съвсем на пътя ми, спрях го точно там аз, и избрах да разгледам именно него от всички останали забележителности.

Започнах да се изкачвам пипнешком в Кулата, в която се намираще той, и стигнах до някакво таванско помещение, където видях нещо, което приличаше на огромна, старинна дървена преса с летящи врати. Отвори ги един прислужник (който спеше, когато приближих до него, и изглеждаше много сънлив, сякаш близката му дружба с Времето го бе направила съвсем безразличен към него). Зад вратите се разкри сложна плетеница от колелета и вериги от желязо и пиринч – огромни, масивни, тракащи, хъркащи двигатели – чак тръпки да те побият, като си помислиш, че може да ти счупят пръста, ако го поставиш на неправилното място, и да смелят дори целите ти кости на прах. Да, ето! Това беше Часовникът! Самият му пулс, ако мога да използвам тази дума, не приличаше на никой друг часовник. Той не отбелязваше отлитането на всеки миг с лек, деликатен втори удар, за да контролира старото, отминаващо Време и със съчувствие да му даде възможност да запази хода си, а го отмерваше с един удар, като с чук, сякаш работата му бе да троши секундите, докато те минават в строй, и безмилостно да различава пътя пред Деня на Страшния съд.

Седнах срещу него и се заслушах в регулярния му, непроменлив глас, онзи дълбок, постоянен тон, доминиращ над целия шум и тропот в улиците отдолу – и си дадох сметка, че независимо дали тази връва се надига, или стихва, независимо дали е нощ, или плад-не, утре или днес, той все така си изпълнява функциите със същото монотонно постоянство и регулира движението на живота наоколо. Ето така ми хрумна идеята, че това е Сърцето на Лондон и че когато то спре да бие, и Града повече няма до го има.

Часовникът на Катедралата от югозападната ѝ част повече от 1400 години отброява ударите на Сърцето на Лондон!